

KONKURENCYJNOŚĆ OBSZARÓW PERYFERYJNYCH NA PRZYKŁADZIE POGRANICZA POLSKO-NIEMIECKIEGO

Arkadiusz Malkowski, Agnieszka Malkowska

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

Abstrakt. W artykule przedstawiono wyniki badań nad konkurencyjnością region przygranicznego w latach 2004, 2006, 2008 i 2009. W celu ukazania zróżnicowania rozwoju regionalnego wykorzystano wskaźnik *Human Development Index* (HDI). Poziom konkurencyjności określono w na podstawie sześciu wskaźników. Badania wykazały duże dysproporcje w rozwoju zachodniej granicy.

Słowa kluczowe: konkurencyjność, obszar przygraniczny, obszar peryferyjny, polityka regionalna

WSTĘP

Ekonomiczno-społeczna konkurencyjność terenów przygranicznych jest obszarem badań ekonomicznych, który wydaje się być niezwykle interesującym. Z punktu widzenia dotychczasowych rozważań naukowych należy stwierdzić, iż najczęściej obszary te są traktowane jako peryferyjne i schyłkowe. Dlatego też rozważania dotyczące niezbędnych działań zmierzających do tego, aby zmienić je w obszary rdzeniowe, mają znaczenie nie tylko teoretyczne, lecz także praktyczne. Konkurencyjność jest podstawowym celem prowadzącym do rozwoju gospodarczego regionu i wzrostu poziomu zamożności jego mieszkańców [Klasik 2003].

Wśród ekonomicznych przesłanek budowania konkurencyjności obszarów peryferyjnych, najczęściej wymienia się kreowanie nowych miejsc pracy, zmianę miejsca w krajowym i międzynarodowym podziale pracy, tworzenie atrakcyjnych warunków do

rozwoju przedsiębiorczości czy też pozyskiwanie inwestycji zagranicznych. Wzrastająca konkurencyjność obszarów przygranicznych przekłada się na rozwiązywanie najistotniejszych problemów społecznych, jakimi są niekorzystne zmiany w strukturze wiekowej ludności oraz niska jakość życia.

Czynniki budujące konkurencyjność regionu zależą przede wszystkim od potencjału tkwiącego w regionie, aktywności władz samorządowych wszystkich szczebli. Według Markowskiego [2005, s. 4), region konkurencyjny to taki, gdzie kształtuje się silny układ powiązań sieciowych, przez który jednostki przynależące do sieci mają dostęp do wspólnie generowanych korzyści wewnętrznych i zewnętrznych.

Dzięki procesowi zmian geopolitycznych w Europie, a przede wszystkim rozwojowi powiązań integracyjnych między państwami Unii Europejskiej, rzeczywistość obszarów podzielonych granicą jest zgoła odmienna od dotychczasowych doświadczeń. Jednak należy pamiętać, iż swoboda przekraczania granic, brak restrykcji celno-skarbowych w handlu, jest zjawiskiem o stosunkowo krótkiej tradycji w warunkach europejskich. W przypadku granicy polsko-niemieckiej proces tych zmian został radykalnie przyspieszony na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, a akcesja Polski do Unii Europejskiej w diametralny sposób zmieniła postrzeganie obszarów przygranicznych. Jednak zmiany polityczne nie doprowadziły do zniwelowania wieloletnich zapóźnień w rozwoju tego obszaru. Dlatego też w badaniach, podejmowanych na przestrzeni ostatnich dwóch dekad, dotyczących podstaw rozwoju obszaru pogranicza polsko-niemieckiego, starano się znaleźć odpowiedź na pytanie: „Jaka przyszłość czeka ten region i jakie szanse przed nim stoją?” Badania te należy także rozpatrywać z punktu widzenia pogłębiających się procesów globalizacyjnych, które coraz silniej dotyczą układów lokalnych. Jak słusznie zauważyli Gorzelak i Jałowiecki [2000, s. 9], współczesne procesy rozwoju stają się coraz silniej terytorializowane. Można powiedzieć, że mamy do czynienia z lokalizacją procesów globalnych, polegającą na tym, że innowacje (produktowe, procesowe, organizacyjne) obejmujące całą gospodarkę światową są wytwarzane w stosunkowo niewielkiej liczbie dość silnie domkniętych układów lokalnych. Powoduje to, że zainteresowanie podstawami budowania konkurencyjności regionów ciągle wzrasta.

CEL I METODA

Celem niniejszego artykułu jest próba oceny zmian związanych z budowaniem konkurencyjności regionu pogranicza polsko-niemieckiego. Konkurencyjność regionu wymaga identyfikacji obecnych i potencjalnych rywali. Niezbędne jest rozpoznanie grup strategicznych, do których należy region [Markowski 2005, s. 3]. W badaniach wykorzystano wskaźnik HDI (*Human Development Index*). W celu stwierdzenia zmian, jakie zaszły na badanym obszarze, badanie przeprowadzono w czterech okresach, tj. w latach: 2004, 2006, 2008 i 2009. Badaniem objęto wszystkie powiaty trzech województw pogranicza zachodniego, tj. województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego i dolnośląskiego, ze szczególnym uwzględnieniem ośmiu powiatów położonych wzdłuż granicy. Kryterium wyboru powiatów było to, czy posiadają one bezpośredni dostęp do granicy państwowej. Tym samym badaniem objęto obszar ponad 10 tys. km², tworzący pas o szerokości 20-50 km wzdłuż całej granicy zachodniej Polski. W badaniach posłużono

się danymi Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie, wykorzystując zasoby Banku Danych Regionalnych.

Wybór wskaźnika HDI był podyktowany chęcią uzyskania syntetycznego wskaźnika, umożliwiającego porównanie obszarów objętych badaniem. Dzięki temu było możliwe stworzenie modelu ekonomicznego, opartego na sześciu wybranych wskaźnikach, opisujących wszystkie powiaty trzech przygranicznych województw. Zastosowanie syntetycznego miernika HDI pozwala z jednej strony na wykorzystanie potencjału informacyjnego wielu wskaźników cząstkowych, a z drugiej – na zastąpienie tego zbioru, jedną wartością, dającą się porównywać w czasie i w całej zbiorowości. Służy do oceny rozwoju społeczno-gospodarczego zarówno gmin, jak i powiatów [Malkowski 2007, Czyżkiewicz i in. 2002, Czyszkiewicz 2003]. Może także zostać wykorzystany z powodzeniem do oceny konkurencyjności [Konkurencyjność... 2006]. HDI jest miernikiem opisującym efekty rozwoju społeczno-ekonomicznego poszczególnych krajów. Wskaźnik został opracowany w 1990 roku przez pakistańskiego ekonomistę Mahbuba ul Haqa i jest wykorzystywany między innymi przez ONZ dla celów porównań międzynarodowych [Raport... 2000]. Charakteryzuje się przejrzystością i pozwala na wykorzystanie różnorodnych wskaźników cząstkowych, opisujących sytuację, w której znalazła się badana jednostka przestrzenna. Dobór zmiennych diagnostycznych został dokonany na podstawie literatury przedmiotu, a jednocześnie zgodnie z koncepcją rozwoju konkurencyjności [Winiarski 1999], w oparciu o wybrane zmienne zarówno o charakterze społecznym, jak i ekonomicznym¹. Przyjęto, iż wśród wskaźników obrazujących wzrost konkurencyjności danego obszaru należy uwzględnić: wzrastające wpływy do budżetów gmin, wzrastające wydatki inwestycyjne, realizowane przez samorządy terytorialne, wzrastającą liczbę nowo rejestrowanych firm, w tym, w szczególności, spółek z kapitałem zagranicznym, natomiast wśród zmiennych społecznych zwrócono uwagę na poziom wskaźnika obciążenia społecznego oraz poziom bezrobocia w badanych jednostkach terytorialnych. Wartości wskaźników cząstkowych dla każdego z czterech okresów badawczych pozwoliły na utworzenie macierzy, charakteryzującej każdy z 61 powiatów pogranicza polsko-niemieckiego, na podstawie sześciu wskazanych wyżej wskaźników.

WYNIKI I DYSKUSJA

Prowadząc badania nad rozwojem obszarów pogranicza polsko-niemieckiego, nie można nie dostrzegać problemu związanego z niedostatecznym poziomem konkurencyjności tego obszaru oraz zauważalnym często brakiem dynamicznych przedsięwzięć, zmierzających do zmiany tego stanu rzeczy. Coraz wyraźniej daje się także zaobserwować tendencja wskazująca, iż występowanie na danym obszarze określonych zasobów, będących podstawą Weberowskiej teorii lokalizacji, w XXI wieku przestaje być kluczowym elementem decydującym o atrakcyjności inwestycyjnej dalej lokalizacji. Coraz

---

¹ X1 – wskaźnik obciążenia ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, X2 – udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, X3 – jednostki nowo zarejestrowane według rejestru REGON, X4 – nowo zarejestrowane spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego, X5 – dochody w powiatach na jednego mieszkańca, X6 – wydatki inwestycyjne w powiatach na jednego mieszkańca.

część o tym, czy dane miejsce będzie się rozwijać, decydują działania władz, zmierzające do zwiększenia jego atrakcyjności w oczach potencjalnych inwestorów, dla których dobrze rozwinięte otoczenie społeczno-gospodarcze jest kryterium podstawowym w wyborze miejsca lokowania inwestycji. Dlatego też, przystępując do badań stopnia zróżnicowania konkurencyjności obszarów pogranicza polsko-niemieckiego, zdecydowano o doborze takich zmiennych, które odnosiłyby się także do jakościowego i ilościowego ujęcia konkurencyjności.

Dzięki wykorzystaniu wskaźnika HDI uzyskano ogólny obraz przestrzennego zróżnicowania powiatów objętych badaniem, pod względem konkurencyjności, w czterech okresach badawczych, tj. w latach: 2004, 2006 i 2008 i 2009². Wzięto pod uwagę 2009 rok, chcąc wykorzystać najświeższe dane statystyczne, możliwe do uzyskania na poziomie wszystkich jednostek samorządowych objętych badaniem. Wyniki modelowania zawarto w tabeli 1.

Tabela 1. Wartość wskaźnika HDI w latach 2004-2009
Table 1. The value of the HDI in the years 2004-2009

Powiaty – Poviats	2004	2006	2008	2009
	HDI			
1	2	3	4	5
Gorzowski	-0,63	-0,09	-0,40	-0,27
Międzyrzecki	-0,35	-0,35	-0,51	-0,62
Słubicki	0,02	-0,29	-0,49	-0,57
Strzelecko-drezdenecki	-1,05	-1,08	-1,06	-1,27
Sulęciński	0,24	-0,70	-0,66	-0,79
M. Gorzów Wielkopolski	0,80	1,06	0,54	0,63
Krośnieński	-0,67	-0,57	-0,97	-0,88
Nowosolski	-1,04	-0,86	-1,03	-1,20
Świebodziński	-0,70	-0,01	-0,68	-0,73
Zielonogórski	-0,29	0,09	-0,16	-0,15
Żagański	-0,81	-0,94	-1,04	-1,13
Żarski	-0,67	-0,17	-0,68	-0,85
Wschowski	-0,90	-0,67	-0,78	-0,86
M. Zielona Góra	0,81	1,01	0,54	0,70
Białogardzki	-1,15	-1,30	-1,37	-1,40
Drawski	-0,53	-0,14	-0,85	-1,10
Kołoński	0,57	0,30	0,13	-0,08
Koszaliński	-0,65	-0,57	-0,50	-0,53
Sławieński	-1,11	-0,55	-0,64	-0,79

² Metodologie obliczeń pominięto ze względu na ograniczenia redakcyjne.

Tabela 1 – cd. / Table 1 – cont.

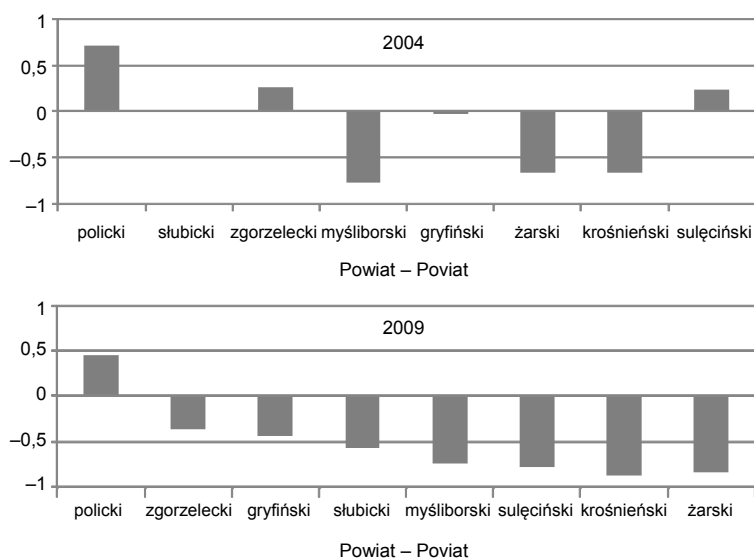
1	2	3	4	5
Szczecinecki	-1,12	-0,97	-1,09	-1,45
Świdwiński	-1,48	-1,20	-1,13	-1,18
Walecki	-0,96	-0,77	-0,83	-0,79
M. Koszalin	0,13	0,34	0,15	-0,01
Gryficki	-0,73	-0,64	-0,60	-0,39
Mysłiborski	-0,78	-0,42	-0,70	-0,75
Pyrzycki	-1,04	-0,83	-1,09	-1,47
Stargardzki	-0,51	-0,54	-0,54	-0,61
Łobeski	-1,56	-1,21	-1,06	-1,54
M. Szczecin	1,48	1,04	1,33	1,04
Goleniowski	-0,44	-0,24	-0,48	-0,77
Kamiński	-0,36	-0,29	-0,12	-0,09
Policki	0,72	1,25	0,46	0,45
M. Świnoujście	1,08	1,25	1,52	0,62
Bolesławiecki	0,32	0,38	-0,36	-0,39
Jaworski	-0,84	-0,81	-0,79	-0,95
Jeleniogórski	-0,24	0,00	-0,38	-0,37
Kamienogórski	-0,83	-1,10	-1,11	-1,40
Lubański	-0,76	0,04	-1,06	-1,07
Lwówecki	-0,73	-0,36	-0,98	-1,11
Zgorzelecki	0,27	-0,04	-0,21	-0,36
Złotoryjski	-0,82	-0,51	-0,84	-0,74
M. Jelenia Góra	0,62	0,99	0,21	-0,31
Głogowski	0,42	0,40	0,22	-0,02
Górowski	-1,26	-1,29	-1,25	-1,52
Lubiński	0,35	0,68	0,36	-0,08
Polkowicki	0,61	0,85	0,39	0,73
M. Legnica	0,37	0,20	0,14	0,04
Dzierżoniowski	-0,97	-1,11	-1,09	-1,25
Kłodzki	-0,80	-0,90	-0,96	-1,08
Świdnicki	-0,52	-0,06	-0,50	-0,69
Wałbrzyski	-0,69	-0,77	-0,86	-0,98
Ząbkowicki	-1,22	-1,24	-1,08	-1,11
Milicki	-0,80	-0,07	-0,74	-1,13
Oleśnicki	-0,49	-0,31	-0,51	-0,57

Tabela 1 – cd. / Table 1 – cont.

	1	2	3	4	5
Oławski		-0,44	-0,08	-0,24	-0,55
Strzeliński		-1,02	-0,96	-0,86	-0,88
Średzki		-0,59	-0,61	-0,26	-0,58
Trzebnicki		-0,55	-0,51	-0,25	-0,37
Wołowski		-0,62	-0,68	-0,82	-1,17
Wrocławski		1,26	-0,46	0,89	0,70
Gryfiński		-0,03	0,97	-0,67	-0,44
M. Wrocław		3,18	3,25	3,25	3,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych (www.stat.gov.pl).
Source: own study on basis of Regional Data Bank (www.stat.gov.pl).

Na podstawie uzyskanych wartości HDI, przeprowadzono klasyfikację gmin. Za podstawę zróżnicowania regionów przyjęto przedziały, jakie przyjmuje wskaźnik HDI, uwzględniając średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe. Pozwoliło to na identyfikację zmian w poziomie konkurencyjności poszczególnych powiatów (rys. 1).

Rys. 1. Poziom konkurencyjności powiatów przygranicznych w 2004 i 2009 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych (www.stat.gov.pl).

Fig. 1. Level of competitiveness of border poviats in 2004 and 2009

Source: own study on basis of Regional Data Bank (www.stat.gov.pl).

Przeprowadzone obliczenia świadczą o tym, iż najwyższym poziomem konkurencyjności w 2004 i 2009 roku charakteryzował się powiat policki (HDI = 0,72 w 2004 roku i HDI = 0,46 w 2009) z województwa zachodniopomorskiego. W badanych okresach powiat policki plasował się w grupie powiatów o najwyższym poziomie konkurencyjności w obszarze całego pogranicza polsko-niemieckiego. Dzięki zastosowaniu wskaźnika HDI było także możliwe ukazanie ogromnych dysproporcji między przygranicznymi powiatami. Najmniejszy wskaźnik HDI w 2004 roku osiągnął powiat myśliborski (HDI = -0,77), zaś w 2009 roku najniższe wskazania HDI odnosiły się do powiatu krośnieńskiego (HDI = -0,88). W poszczególnych latach objętych badaniem powiaty przygraniczne osiągały różne poziomy wskaźnika HDI. Dlatego cenna jest możliwość klasyfikacji powiatów pod względem średniej wartości HDI całej próby badawczej oraz odchylenia standardowego.

Dzięki temu możliwe było określenie poziomu konkurencyjności poszczególnych powiatów i dokonanie klasyfikacji uwzględniającej średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe. Pozwoliło to na przydzielenie powiatów ze strefy przygranicznej do poszczególnych klas jakościowych (tab. 2), gdzie klasa „A” obejmowała powiaty o najwyższych wskaźnikach konkurencyjności, „B” – skupiała powiaty o wskaźniku konkurencyjności wyższym niż wartość przeciętna. Klasy „C” i „D” obejmowały powiaty o odpowiednio niższych wskaźnikach konkurencyjności. Klasę „D” tworzyły powiaty o najniższej konkurencyjności. Wśród badanych powiatów jedynie powiat policki z województwa zachodniopomorskiego w kolejnych okresach badawczych utrzymywał się w grupie najlepszych powiatów trzech województw pogranicza polsko-niemieckiego. Powiat zgorzelecki z województwa dolnośląskiego także zajmował wysoką pozycję wśród objętych badaniem powiatów pod względem ocenianych zmiennych. Jednak zdecydowana większość z ośmiu powiatów przygranicznych, w kolejnych okresach badawczych, zajmowała miejsce wśród jednostek terytorialnych, charakteryzujących się jedynie przeciętnym poziomem konkurencyjności. W jednoznaczny sposób wynika z tego, że samorzady z powiatów myśliborskiego, sulęcińskiego, krośnieńskiego, żarskiego i ślubickiego powinny zintensyfikować działania w tworzeniu podstaw dla budowy

Tabela 2. Rozkład powiatów w poszczególnych klasach konkurencyjności w latach 2004-2009
Table 2. Distribution of poviats within different competitiveness classes in the years 2004-2009

Powiaty – Poviats	2004	2006	2008	2009
Policki	A	A	A	A
Ślubicki	B	C	C	C
Zgorzelecki	B	B	B	B
Gryfiński	B	C	C	B
Żarski	C	B	C	C
Krośnieński	C	C	C	C
Sulęciński	C	C	C	C
Myśliborski	C	C	C	C

Źródło: opracowanie własne.
Source: own study.

konkurencyjności. Rywalizacja wspólnot samorządowych o nowe inwestycje i o rozwój przedsiębiorczości z roku na rok będzie coraz silniejsza, dlatego też obszar przygraniczny musi w większym stopniu wykorzystywać wszelkie możliwości dla wzrostu konkurencyjności tak, aby nie pozostać w tyle za sąsiednimi samorządami, które także upatrują swoich szans na przyszłość w rozwoju konkurencyjności.

WNIOSKI

Badania wskazują, iż wykorzystywanie wskaźnika HDI może być bardzo przydatne w ocenie poziomu konkurencyjności obszarów przygranicznych. Wykorzystanie syntetycznego wskaźnika HDI pozwoliło na uchwycenie sytuacji, w której znalazły się wszystkie powiaty trzech województw przygranicznych, ze szczególnym uwzględnieniem 8 powiatów mających dostęp do granicy polsko-niemieckiej.

Wyniki obliczeń wskazały na to, iż powiaty, bezpośrednio położone przy granicy państwowej, w większości charakteryzują się niższym poziomem konkurencyjności niż powiaty odsunięte od granicy. Potwierdzałoby to tezę odnoszącą się do peryferyjności i marginalizacji obszarów przygranicznych. Przeprowadzone modelowanie wskazało iż konkurencyjność obszaru pogranicza polsko-niemieckiego jest bardzo zróżnicowana regionalnie. Wśród powiatów posiadających bezpośredni dostęp do granicy tylko powiat policki został zakwalifikowany do obszarów o wysokim poziomie konkurencyjności. Najmniej konkurencyjne okazały się powiaty: żarski, krośnieński i sulęciński. Jednakże wyniki te należy traktować jako bodziec do realizacji działań, zmierzających do odwrócenia tej niekorzystnej tendencji.

LITERATURA

- Bank Danych Regionalnych. www.stat.gov.pl [dostęp: 15.03.2011].
- Czyszkiewicz R., 2003. Wskaźnik rozwoju wspólnot terytorialnych – koncepcja o praktycznym zastosowaniu. *Studia Regionalne i Lokalne* 2, 77-90.
- Czyżkiewicz R., Molewicz M., Tałasiewicz M., 2002. *Roczniki samorządów województwa zachodniopomorskiego. Bilans pierwszych lat powiatów 1999-2001*. Instytut Rozwoju Regionalnego Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego Pomorza, Szczecin.
- Gorzela G., Jałowicki B., 2000. Konkurencyjność regionów. *Studia Regionalne i Lokalne* 1(1), 9.
- Klasik A., 2003. Strategie konkurencyjne polskich regionów. W: *Nowe kierunki badawcze w regionalistyce. Nowe doświadczenia polityki regionalnej*. Red. R. Domański. Biuletyn KPZK PAN, Warszawa, 63-79.
- Konkurencyjność powiatów województwa dolnośląskiego w latach 1999-2004. 2006. Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław.
- Malkowski A., 2007. The social-economic development of eastern and western Polish frontier regions. *Econ. Sci. Rural Dev.* 13, 192-196.
- Markowski T., 2005. Konkurencyjność i innowacyjność polskich regionów wobec akcesji do Unii Europejskiej. Ekspertyza na zlecenie Departamentu Polityki Regionalnej MGIP. Warszawa. www.funduszeuropejskie.gov.pl [dostęp: 10.01.2011].
- Raport o Rozwoju Społecznym – Polska 2000. Raport NHDR. www.undp.org.pl.
- Winiarski B., 1999. Czynniki konkurencyjności regionów. W: *Konkurencyjność regionów*. Red. M. Klamut. Wyd. AE, Wrocław.

**THE COMPETITIVENESS OF PERIPHERAL AREAS ILLUSTRATED
WITH AN EXAMPLE OF THE POLISH-GERMAN BORDERLAND**

Summary. The paper presents the results of research on competitiveness in the border regions in: 2004, 2006, 2008 and 2009. For the purpose of assessing the differences in regional development, the Human Development Index (HDI) was used. The level of competitiveness was evaluated based on 6 indexes. The results show considerable disproportions in competitiveness along the western border of Poland.

Key words: development, competitiveness, border area, peripheral area

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 5.04.2011

Do cytowania – For citation: Malkowski A., Malkowska A., 2011. Konkurencyjność obszarów peryferyjnych na przykładzie pogranicza polsko-niemieckiego. J. Agribus. Rural Dev. 2(20), 55-63.